

Nacionalinės Jono Basanavičiaus premijos laureatai žemaičiai

2026 m. vasario 12 d. Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje vykusią iškilnią metų 2025 m. Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos buvo įteiktos istorikei Marijai Drėmaitei, poetui Gintarui Grajauskui, dainininkei, pedagogei Giedrei Kaukaitėi, aktoriumi Albinui Kėleriui, režisieriui Ignui Miškiniui ir dailininkei Laisvydei Šalčiūtei. Viena jų – žemaitė. Tai prof. Giedrė Kaukaitė. Ji gimė 1943 m. gruodžio 2 d. Plungėje Lietuvos kariuomenės karininko, kapitono Kazio Kauko (1905–1966) ir biologės, habil. mokslų daktarės Jadvygos Monstvilaitės (1919–2004) šeimoje. G. Kaukaitės vyras buvo kino režisierius Arūnas Žebriūnas (1930–2013).

Tų pačių iškilnių metų buvo apdovanoti ir Nacionalinės Jono Basanavičiaus premijos laureatai – Kauno rajono Vilkijos miestelyje veikiančio Antano ir Jono Juškų etninės kultūros muziejaus muziejininkai Arūnas Sniečkus ir Vida Sniečkvienė. Abu jie kilę ne iš Žemaitijos, tačiau jau daugelį metų turtina ir puoselėja muziejų, kuris pavadintas iškilų brolių žemaičių vardu. Kunigas, tautosakininkas, leksikografas Antanas Juška (1819–1880) gimė 1819 m. birželio 16 d. Raseinių rajono Ariogalos seniūnijos Daujotų kaime, o jo brolis kalbininkas Jonas Juška (1815–1886) – 1815 m. birželio 8 d. Telšių rajono Žarėnų seniūnijos Dildės kaime.

Jono Basanavičiaus premiją 1992 metais įsteigė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. 2017 m. ji įgijo nacionalinės premijos statusą. Premija kasmet skiriama Lietuvoje ir užsienyje gyvenantiems lietuviams už išskirtinius nuopelnus etninės kultūros srityje, reikšmingą kūrybinę, mokslinę veiklą ir kitus darbus, susijusius su lietuvių etninės kultūros tradicijų plėtojimu, tautinės savimonės puoselėjimu ir etnokultūriniu ugdymu. Pirmoji šia premija apdovanota 1946 m. lapkričio 18 d. Dzūkijoje (Lazdijų rajono Kareivonių kaime) gimusi ryškiausia šių laikų lietuvių liaudies folkloro dainininkė ir folkloro puoselėtoja Veronika Povilionienė.

1993-aisiais Jono Basanavičiaus premija buvo apdovanoti keturi iškilūs lietuvių tradicinės kul-

Jono Basanavičiaus premijos laureatų ženklas

tūros tyrinėtojai, populiarintojai ir puoselėtojai: Česlovas Kudaba, Rimvydas Kuskas, Vaclovas Milius ir Norbertas Vėlius. Du iš jų – V. Milius ir N. Vėlius yra kilę iš Žemaitijos.

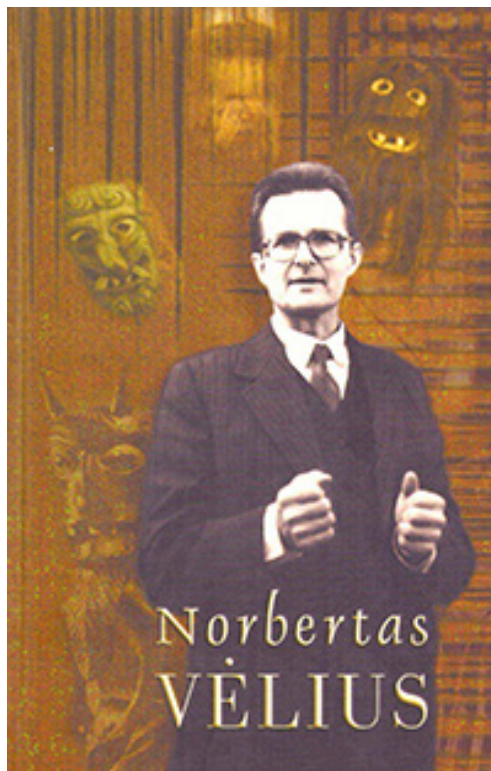
Etnologas, kraštotyrininkas, Lietuvių katalikų mokslų akademijos akademikas, habil. humanitarinių mokslų daktaras, profesorius V. Milius (1926–2005) gimė 1926 m. gruodžio 8 d. Skuodo rajono Mosėdžio seniūnijos Šauklių kaime. Lietuvos atgimimo metais V. Milius buvo Vilniaus žemaičių kultūros draugijos įkūrimo iniciatorius, įsikūrus šiai draugijai, aktyviai dalyvavo jos veikloje. Mirė 2005 m. spalio 2 d. Vilniuje. Palaidotas Vilniaus Rokantiškių kapinėse.

Vienas žymiausių Lietuvos etnografijos rinkėjų, folkloristų, religijotyrininkų, baltų mitologų,

(Nukelta į 6 p.)

Vacys Milius
2004 m. kovo
16 d. po jo
apdovano-
jimo Lietu-
vos mokslo
premią. Zig-
mo Juškevi-
čiaus nuo-
trauka iš Vil-
niaus žemai-
čių kultūros
draugijos ar-
chivo

1999 m. Vilniuje „Minties“ leidyklos išleistas knygos „Norbertas Vėlius“ viršelis. Leidinio autorės: Irena Seliukaitė ir Perla Vitkuvienė

pasaulyje pripažintas etninės kultūros tyrinėtojas Norbertas Vėlius gimė 1938 m. sausio 1 d. Šilalės rajono Bilionių seniūnijos Gulbių kaime, mirė 1996 m. birželio 23 d. Vilniuje, palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje. N. Vėlius 1989–1996 m. taip pat dalyvavo Vilniaus žemaičių kultūros draugijos veikloje.

1995-aisiais Jono Basanavičiaus premija įteikta muzikologei, pedagogai, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos docentei, „Ratilio“ ansamblio vadovei, daugelio buvusių populiarių televizijos ir radijo laidų vedėjai, politikai Zitai Kelmickaitėi (1951–2023). Jos tėvai buvo žemaičiai, kilę iš Raseinių krašto, žemaite save laikė ir Zita. Ji gimė 1951 m.

Zita Kelmickaitė. D. Umbraso nuotrauka iš LRT archyvo

spalio 19 d. Klaipėdoje. Mirė 2023 m. gegužės 27 d. Vilniuje. Palaidota Vilniaus Antakalnio kapinėse.

2000 m. Jono Basanavičiaus premija įvertinti iš Raseinių rajono Kalnųjų seniūnijos Rudžių kaimo (kai kuriuose rašytiniuose šaltiniuose nurodoma, kad jis gimė Eržvilke (Jurbarko r.) kilusio istoriko, etnografo, muziejininko ir visuomenės veikėjo Antano Stravinsko (1927–2007) nuopelnai tyrinėjant, populiarinant ir puoselėjant Lietuvos etninę kultūrą. Pagrindinė jo tyrimų sritis buvo lietuvių tautodailė, ypač kalvystė bei kryždirbystė.

2001 m. žemaičių, apdovanotų Jono Basanavičiaus premija, gretas papildė iškilus tautosakininkas, habil. humanitarinių mokslų daktaras, profesorius ir Lietuvos mokslų akademijos narys Leonardas Sauka (1931–2022). Jis gimė 1931 m. sausio 5 d. Telšiuose, mirė 2022 m. spalio 17 d. Vilniuje. Palaidotas Antakalnio kapinėse.

2003-aisiais ši garbinga premija apdovanotas dar vienas žemaitis – 1930 m. sausio 17 d. Šiaulių rajono Zatišių vienkiemyje prie Padubysio (dabar Bazilionai) gimęs dailininkas, menotyrininkas, habil. mokslų daktaras, profesorius emeritas, Lietuvos mokslo ir visuomenės veikėjas, Šiaulių miesto Garbės pilietis Vytenis Rimkus (1930–2020). Jis mirė 2020 m. lapkričio 12 d. Šiauliuose. Palaidotas Šiaulių rajono Bazilionų miestelio kapinėse.

2005 m. Jono Basanavičiaus premija įteikta 1940 m. rugsėjo 18 d. Kaune gimusiam fizikui, gamtos mokslų daktarui, etnologui, mokslo istorikui, profesoriui, paleoastronomijos ir etnokosmologijos pradininkui Lietuvoje, senųjų tradicijų ir papročių puoselėtoju bei populiarintoju Libertas Klimka. Jis, kad pagal gimimo vietą ir nėra žemaitis, tačiau jau daug metų dalyvauja Vilniaus žemaičių kultūros draugijos veikloje, yra jos garbės narys.

2008 m. kolegos, draugai ir artimieji Jono Basanavičiaus premijos įteikimo proga sveikino 1938 m. sausio 16 d. Tauragės rajono Skaudvilės seniūnijos Padvarių kaime gimusį kalbininką, tautosakininką, vertėją, pedagogą Stasį Skrodenį. Jis mirė 2026 m. vasario 16 d. Vilniuje. Palaidotas Vilniaus Kairėnų kapinėse.

2009 m. Jono Basanavičiaus premija įvertintas ilgametės muziejininkės, kultūros istorikės, Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorės (šias pareigas

Libertas Klimka
2011 m. liepos
17 d. Vilniaus
žemaičių kultūros
draugijos suor-
ganizuotos eks-
kursijos metu
Šilalės rajone
prie šiam kraštui
būdingos tašyto
akmens kapinių
paminklo-koplytė-
lės. Gedimino
Zemlicko nuo-
trauka

ėjo 1992–2019 m.), daugelio knygų autorės, sudarytojos Birutės Kulnytės darbas. Ji gimė 1949 m. Plungės rajono Šateikių miestelyje, vėliau kurį laiką su tėvais gyveno Palangos krašte, ten lankė pradinę mokyklą. Išėjusi į užtarnautą poilsį įsikūrė Palangoje ir ten dabar gyvena.

2010-aisiais metais šia premija apdovanota dar viena iš Žemaitijos kilusi etninės kultūros tyrinėtoja ir puoselėtoja – 1934 m. gegužės 28 d. Šiauliuose gimusi pedagogė, etnologė, humanitarinių mokslų daktarė Irena Aušrelė Čepienė (1934–2016). Ji mirė 2016 m. vasario 21 d. Vilniuje. Palaidota Vilniaus Rokantiškių kapinėse.

Žemaitis yra ir 2012 m. Jono Basanavičiaus premija apdovanotas alpinistas, inžinierius, visuomenės veikėjas, vienas iš Lietuvos tautinio atgimimo ažuolyno Jono Basanavičiaus gimtinėje Ožkabaliuose įkūrimo iniciatorių ir jo puoselėtojų Vitalius Pranciškus Stepulis. Jis gimė 1938 m. gruodžio 1 d. Raseinių rajono Girkalnio miestelyje.

2014 m. Jono Basanavičiaus premija įteikta filosofui, literatūrologui, Mažosios Lietuvos kultūros tyrėjui, Vydūno kūrybos tyrinėtojiui bei propaguotojui Vaclovui Bagdonavičiui. Jis gimė 1941 m. rugsėjo 2 d. Šiaulių rajono Bubių seniūnijos Gervėnų kaime, mirė 2020 m. kovo 22 d. Vilniuje. Palaidotas Vilniaus Rokantiškių kapinėse.

V. Bagdonavičius, gyvendamas Vilniuje, palaikė ryšius su Vilniaus žemaičių kultūros draugija, dalyvavo jos renginiuose, skaitydavo čia pranešimus.

2018 m. Jono Basanavičiaus premija įvertinti gamtininko, kraštotyrininko, rašytojo, žurnalisto,

Vaclovas Bagdonavičius. Bonifaco Vengalio nuotrauka

Dzūkijos nacionalinio parko darbuotojo Henriko Gudavičiaus, vadinamo Dzūkijos šviesuoliu, nuopelnai Lietuvos etninei kultūrai. Jis gimė 1943 m. balandžio 10 d. Kelmės rajono Kalniškių kaime.

2021 m. šia premija apdovanotas istorikas, etnologas, ilgametis Lietuvos liaudies buities muziejaus Rumšiškėse (dabar Lietuvos etnografijos muziejus) darbuotojas, kurį laiką ėjęs ir direktoriaus pavaduotojo pareigas, daugelio parodų organizatorius, autorius bei kuratorius, humanitarinių mokslų daktaras Eligijus Juvencijus Morkūnas (1945–2023). Jis save laikė žemaičiu, nes 1945 m. rugsėjo 7 d. (dokumentuose – rugsėjo 27 d.) gimė Kėdainiuose, dešiniame Nevėžio upės krante – istorinėje Žemaitijoje. Mirė 2023 m. rugsėjo 19 d. Rumšiškėse. Palaidotas Kėdainių senosiose Dotnuvos gatvės kapinėse.

2011 m. lapkričio 15 d. Vilniaus Radvilų rūmų muziejuje atidarytoje jubiliejinėje Vilniaus žemaičių kultūros draugijos nario dailininko Aniceto Jonučio kūrinių parodoje „Saulėtos vizijos“ jos autorių sveikina Vitalius Pranciškus Stepulis (centre) ir Libertas Klimka (pirmas iš dešinės). Zigmo Juškevičiaus nuotrauka iš Vilniaus žemaičių kultūros draugijos archyvo